

Hurum kirke,
Buskerud

Riksantikvarens undersøkelse i koret 1972
v/ Håkon Christie.

Hurum kirke i Buskerud.

Arkeologisk utgravning i koret desember 1972.

I Hurum romanske stenkirke ble gulvet i kor og apsis omlagt i desember 1972. Umiddelbart under plankegulvet fra annen del av 1800-årene lå et opptil 10 cm. tykt løst fyll-lag. I apsis dekket det en stensetning, i koret et noenlunde rent sandlag som enkelte steder var dekket av et brannlag fra kirkebrannen i 1686. Midt i koret er et muret gravkammer med hvelv av middelaldertegl. Gravkammeret er eldre enn kirkebrannen og skriver seg antagelig fra middelalderen. Det har åpning mot vest ut mot en gang omgitt av stenvurer. Ved anlegget av kammeret og gangen må nær sagt hele koret være blitt utgravet.

Utgravningen som ble gjennomført 18. og 19. desember 1972 innskrenket seg til fjerning av det øvre fyll-laget. De utgravde masser ble sollet gjennom trådduk med 6 mm. rutestørrelse. Det ble funnet 33 mynter som er innlevert til Universitetets Myntkabinett. De øvrige gjenstander (se funnliste) er innlevert til Universitetets Oldsaksamling.

Oslo, januar 1973.

Håkon Christie

C.34868/1-12.

Hurum kirke i Buskerud.

Arkeologisk utgravning i koret desember 1972.

Fortegnelse over funne gjenstander.

1. Metallknapp med hempe. Forsiden forgylt, hvirvelrosett med H (majuskel) i sentrum.
2. 3 metallknapper, kuppelformede hoder.
3. Fragment av metallblikk.
4. Del av krum metallplate.
5. Del av metallnål.
6. Del av metallbeslag.
7. Tynt metallrør med spalte.
8. 4 stykker smeltet metall.
9. Jernring.
10. 2 fragmenter av munnstykke til krittpipe.
11. 1 stykke vindusglass.
12. Profilert, rødmalt trelist.

Oslo, januar 1973.

Håkon Christie

A.52. Hurum kirke.

Arkeologiske utgravninger og bygningshistoriske undersøkelser i kor og apsis 18 og 19 des. 1972.

Gulv

Det var oppstått svikt i korgulvet, slik at en omlegging av korgulvet var nødvendig. Etter at alt inventar var tatt ut av koret og det var satt opp en midlertidig skillevegg i koråpningens vestside, ble gulvet tatt opp mandag 18 des. Gulvet i hele koret lå plant uten opptrinn fra opptrinnet i koråpningens vestside helt inn i apsis. Gulvdekket besto av pløyde planker med tverrmål ca 13,5x4 cm. Plankene lå på et nord-syd-gående bjelkelag av rundtømmer som delvis hadde bevart barken på. I bjelkelaget var det også brukt et par kortere stykker av firhugne bjelker som delvis har taper i endene. Dessuten har de tapphull enkelte steder, og noen har også utskårne romertall til bruk ved montering. Disse bjelkene har åpenbart hatt en annen funksjon tidligere; de har vel mest sannsynlig hørt hjemme i en eldre takstol eller muligens i en takrytter. Bjelkelaget lå på to øst-vestgående dragere av samme sort rundtømmer. Dragerne var opplagt på flate stener som lå med ujevn avstand på bakken. Både dragere og bjelker var delvis råtne, særlig sterkt skadet var materialene i østre del av koret og i apsis, hvor dragerne og delvis bjelkene lå direkte på eller omgitt av jord. Enkelte av de råteskadede deler av bjelkene var reparert med påføringer av friskt treverk etter at skadede partier var hugget vekk.

Utgravninger.

Etter at gulvplanker, bjelkelag og dragere var tatt ut, ble en del avråtne deler av bjelkelag og dragere fjernet. Langs murene lå det enkelte steder noe avhugget kalkpuss fra en tidligere pussreparasjon; dette ble også fjernet. I korets nordøstre hjørne lå det en del mindre bruddsten delvis med

kalkmørtel på. Stenene var av samme rødlige granitt eller syenitt som er brukt i murene, og stenene skriver seg antagelig fra en murreparasjon. Disse ble også tatt ut. I kor og apsis lå det da tilbake et lag uren sand med meget bønn og støv som må være avfall som er rast ned under gulvene. I apsis var enstensetning delvis synlig.

Utgravningene innskrenket seg til å fjerne den urene sanden som hadde en tykkelse på opptil ca 10 cm. Ved opprensing i apsis kom stensetninger frem i dagen. Den består av små bruddsten som er lagt ut med noenlunne plan overflate ca 45 cm under siste gulv. Stenene er av samme stenmateriale som er brukt i murene, og det er mulig at stensetningen kan skrive seg fra oppførelstiden. Selv om de fleste stenene har plan overside, er stenlegningen for ujevn til å kunne tjene som gulv. Stenene ligger i sand og jord, og det er ingen spor etter gulvlag mellom stenene. Stenlegningen går ikke helt inn mot apsismurene, her er det løs jord. Mot vest er stenlegningen delvis avsluttet noenlunne rettlinjet i flukt med innsiden av korets østmur, men i dette område mangler noe av stenlegningen både i nord og syd.

Apsidens østre del har en tid vært avskilt fra resten av koret med en lettvegg og tjent som sakristi. Som fundament for denne skilleveggen er det lagt ned tre store stener, to i nord og en i syd. De har plan overflate i flukt med stenlegningen og rett vestsida ca 80 cm øst for innsiden av korets østmur. Apsisåpningens vanger har avtrykk i pussen av lettveggen, som har stått her, og avtrykkene korresponderer med stenene. Rundt stenene er det fylt med løs lett sand. Det er tydelig blitt gravet noe da fundamentstenene ble plassert, og det er mulig at de løse sten som lå i korets nordøstre hjørne har hørt med til stensetningen i apsiden og er kastet til side da lettveggenes fundamenter ble plassert.

I koret ligger det enkelte større stener som har dannet opplegg for de to dragerne, som lå ca 1 m fra hver langmur. Noen av stenene er kvadre hugget av den samme røde stensort som er brukt i murverket, og enkelte av kvadrene har pusslag bevart. De skriver seg antagelig fra koråpningens sider. Den er blitt utvidet en gang, antagelig i 1700-årene. Stenene er ikke fjernet, men vil bli brukt som opplegg for det nye gulvet som skal legges inn.

Etter at det urene, løse overflatelaget var fjernet i koret, kom det enkelte steder på innsiden av langmurene frem et mørkt lag med meget trekull, som må skrive seg fra kirkebrannen i 1686. Langa innsiden av nordmuren er det påvist flere steder fra døren til sakristiet til østhjørnet. Brannlaget ligger her ca 60 cm under siste gulv helt inne ved sokkelen og faller noe av sydover i rommet. Innenfor sydportalen er det påvist ca 55 cm under siste gulv helt ute ved sokkelen, men også her faller det innover i rommet.

Gravkammer.

I koret er det et gravkammer med murte sider og murt hvelv. Kammeret er ca 2,40 langt øst-vest og ca 1,60 m bredt. Det har jordgulv som ligger ca 2 m under korets siste tregulv. Tvers over kammeret ligger det både i øst og vest en rad med stener som kistene har stått på. Kammeret er nå tomt og ryddig. Sidene er murt av natursten og pusset med kalkmørtel som delvis faller av. Hvelvet er murt av store røde middelaldertegl (dimensjon: 28x13x8 cm) som et halvstens tønnehvelv. Ryggen av hvelvet ligger ca 50-55 cm under siste gulv og kommer til syne når overflatefyllen i koret fjernes. Hvelvryggen er pusset med kalkmørtel. I syd går brannlaget delvis inn over hvelvet, og viser at hvelvet er eldre enn brannen i 1686. Etter teglformatene å dømme kan kammeret være oppført i middelalderen.

Gravkammeret har en rettsidet åpning mot vest. Åpningen er ca 80 cm bred og har en terskel som ligger ca ⁶⁰40 over gulvet inne i kammeret. Foran åpningen er det en gang mot vest som har jordbunn i nivå med terskelen. Gangen har stensurte sider i flukt med åpningens sider og avsluttes ca 2 m vest for åpningen med en tverrstillet steinmur. Denne muren og vestre del av sydmuren er delvis nedrast og vil nå bli reparert. Gangen er stor nok til å romme en kiste, og ved bisettelser må man regne med at kisten er blitt senket ned i gangen gjennom en lem i korgulvet. Fra gangen kunne den så løftes vannrett inn i kammeret.

Murer.

Murene har sokkel murt i kalkmørtel av to skift og har loddrett, jevn innside. Øverste sokkelskift har plant avrettet overside. Apsiden har sokkel med 6-10 cm fremsprang fra muren. Overkant av sokkelen ligger 15-20 cm under siste gulv. I vest avsluttes sokkelen i flukt med vestsiden av den krumme del av apsis, som ikke har fremspringende sokkel mot vest. Apsisåpningens sider har sokkel med ca 10 cm fremsprang som forkrøpper om hjørnet mot vest. Denne sokkelen ligger ca 40 cm under siste gulv i syd og ca 30 cm under siste gulv i nord. Langmurene i koret har sokkel med ca 13 cm fremsprang. I nord ligger den ca 5-10 cm under siste gulv, i syd er avstanden ca 20 cm. Koret og den krumme del av apsis har altså korresponderende sokler, men i apsisåpningen har den ligget ca 20 cm lavere. I korets nordmur er sokkelen så forbrent at omtrent hele fremspranget er skallet av i partiet ved sakristiinnangens vestside. Korets vestmur har ikke sokkel mot øst, men mot vest er det etter alt å dømme en sokkel med ca 15 cm fremsprang. Dette parti er imidlertid ikke ordentlig tilgjengelig. Gangen foran gravkammeret har brutt vekk noe av fundamentene i koråpningens østside.

Koråpningen er som nevnt utvidet en gang. Ved den anledning er nordre side av koråpningen revet helt ned til fundamentet, og det er ingen spor etter hvor den har stått. Av koråpningens sydside gjenstår imidlertid det nederste skiftet som avsluttes 20 cm under siste gulv. I dette nivå er den bevarte del av siden avrettet vannrett med kalkmørtel og vingeteglbiter. Den gamle vange har sin side 80 cm nordenfor den nåværende. Hvis koråpningen har vært symmetrisk opprinnelig har den vært ca 2,25 m bred. Da sydsiden ikke er bevart over sokkelnivå, kan man ikke se bort fra at koråpningen har hatt sin side trukket inn fra sokkelen; i så fall har den vært noe bredere enn angitt.

Korets sydportal har bunn dekket med heller 10-12 cm under siste gulv. Hellene går imidlertid ikke inn under portalsidene. De ligger i jord og kan være lagt inn sekundært. Innvendig har portalen en original bunnhelle i flukt med sokkelen. Hellene i portalbunnen er ikke tatt opp, og portalen er heller ikke blitt undersøkt i ytre liv. Her har den nå en

tredør i karm som er satt i anslaget. Da det nye sakristiet ble tilføyet på korets nordside, ble det åpnet en dør til koret like overfor sydportalen. Sakristiinngangen har sin bunn i nivå med siste gulvet.

Det er slått ut to lufteluker til rommet under gulvet i koret. Den ene sitter rett vest for sakristiinngangen og er foret med moderne tegl og har kanal som går skrått opp mot nord, men den er nå ute av funksjon etter at sakristiet ble bygget. Korets andre lufteventil sitter lengst øst i apsiden og går rett ut mot øst.

Alle masser som ble tatt ut av koret er sollet gjennom trådduk med 6 mm rutedimensjon. Fortegnelse over de funne gjenstander vil senere bli oversendt.

Det er tegnet en utgravningsplan over koret og et tverrsnitt i koret sett mot øst i vestsiden av gravkammeret, begge tegninger er i målestokk 1:20.

Håkon Ennals